

THE SHARE OF NON-CASH PAYMENT INSTRUMENTS IN THE NON-CASH PAYMENT

Marina Blazhekovikj Toshevski

St. Kliment Ohridski University – Bitola, R. N. Macedonia, marina.blazekovic@yahoo.com

Abstract: One of the most important factors for sustainable growth of an economy is the safe and efficient realization of payments. But that requires adequate payment infrastructure and an appropriate regulatory framework. The NBRSM has a key role in all of this. For that purpose, a number of activities have been undertaken in the past years in the direction of digitalization and promotion of payment services and in order to harmonize the national legislation with the legislation of the European Union.

The data for individuals and legal entities show increased application of digitalization in the payment services market in recent years. The share of the new ways of payment for goods and services that do not include cash exchange is increasing, i.e. the application of non-cash payment instruments in the payment operations is increasing. For that purpose, in this paper is made an analysis of the share of non-cash payment instruments in the total value of non-cash payments, as well as the share of non-cash payment instruments in the total number of non-cash payments. Also, is made a comparative analysis for their participation in the past years, but also with certain countries.

Keywords: non-cash instruments, non-cash transactions, payment operations

УЧЕСТВО НА БЕЗГОТОВИНСКИТЕ ПЛАТНИ ИНСТРУМЕНТИ ВО БЕЗГОТОВИНСКИТЕ ПЛАЌАЊА

Марина Блажековиќ Тошевски

Универзитет Св. Климент Охридски – Битола, Р. С. Македонија, marina.blazekovic@yahoo.com

Резиме: Еден од позначајните фактори за одржлив раст на една економија е сигурното и ефикасно извршување на плаќањата. Но за тоа, потребна е соодветна платежна инфраструктура и соодветна регулативна рамка. Клучна улога во сето тоа има НБРСМ. Во таа насока, во изминатите години се превземени голем број на активности во насока на дигитализација и унапредување на платежните услуги, а се со цел и усогласување на националното законодавство со законодавството на Европската Унија.

Бројките и кај физичките и кај правните лица покажуваат зголемена примена на дигитализацијата на пазарот на платежни услуги во изминатите години. Се повеќе се зголемува учеството на новите начини на плаќање на стоки и услуги што не вклучува размена на готовина, односно се зголемува примената на безготовинските платни инструменти во платниот промет.

За таа цел, во овој труд е направена анализа на учеството на безготовинските платни инструменти во вкупната вредност на безготовински плаќања, како и учеството на безготовинските платни инструменти во вкупниот број на безготовински плаќања. Исто така, направена е и компаративна анализа на нивното учество во изминатите години, но и со одредени земји.

Клучни зборови: безготовински инструменти, безготовински трансакции, платен промет

1. ВОВЕД

Како резултат на промените во технолошки достигнувања, потребно е да се следат и потребите на учесниците во платниот промет, а во таа насока да се направат и промени, но и да се обезбеди развој на платниот систем. За таа цел беше подготвена и Стратегија за развој на платниот систем во периодот од 2013-2017 година, а во насока на зголемување на сигурноста и ефикасноста при извршување на плаќањата, но и зголемена примена на безготовинските платни инструменти. Безготовинските платни инструменти претставуваат метод на плаќање на стоки и услуги што не вклучува размена на готовина, односно вклучуваат примена на безготовинските платни инструменти во платниот промет. Брзите промени во процесот на дигитализација ги менуваат навиките на плаќање не само на глобално ниво, туку и на ниво на националната економија. Се повеќе физички и правни лица го користат безготовинскиот начин на плаќање користејќи кредитни трансфери и платежни картички чија примена станува се почеста во секојдневното купување на стоки и услуги.

2. МАТЕРИЈАЛИ И МЕТОДИ

Трендот на зголемување на учеството на безготовинските плаќања во вкупниот промет се зголемува сè повеќе од година во година. И покрај тоа што сеуште постои висока склоност за плаќање во готовина, податоците во изминатите години покажуваат позитивни промени во насока на следење на процесот на дигитализација во плаќањата како кај физичките така и кај правните субјекти.

За таа цел, во овој труд е направена анализа на податоците содржани во годишните извештаи на НБРСМ за период од четири години, за да се согледа и следи учеството на безготовинските платни инструменти во вкупната вредност на безготовински плаќања, како и учеството на безготовинските платни инструменти во вкупниот број на безготовински плаќања, но и каква е нивната тенденција за целиот анализиран период. Исто така, направена е и компаративна анализа на нивното учество во анализираните години, но исто така е направена и компаративна анализа со одредени земји. Со цел да се обезбедат меѓународно споредливи податоци кои се однесуваат на платежната статистика, Народната банка во 2016 година донесе нова правна рамка во која беа содржани методолошки основи и барања од Регулацијата за платежна статистика бр. 1409/2013 на Европската Централна Банка и како резултат на тоа беше донесена „Одлука за доставување податоци за извршените активности во платниот промет“ („Службен весник на Република Македонија“ бр. 42/16) и „Упатство за доставување на податоци за извршените активности во платниот промет“ („Службен весник на Република Македонија“ бр. 73/16). Но, во насока на обезбедување на поквалитетни и потранспарентни статистички податоци, Народна банка направи и измени во 2019 година кога беше донесена Одлука за изменување на Одлуката за доставување податоци за извршените активности во платниот промет“ („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 250/2019).

3. УЧЕСТВО НА БЕЗГОТОВИНСКИТЕ ПЛАТНИ ИНСТРУМЕНТИ ВО ВКУПНАТА ВРЕДНОСТ НА БЕЗГОТОВИНСКИ ПЛАЌАЊА

Анализата на структурното учество на безготовинските платни инструменти во вкупната вредност на безготовински плаќања и компаративната анализа во однос на претходните години, покажува релативна стабилност во сите споредбени години, при што во вкупната вредност најголемо учество имаат кредитните трансфери (електронски и хартиени), додека останатото учество од 1,4% е резултат на користење на платежни картички.

Тоа може да се забележи на Графикон 1.

Графикон 1. Учество на безготовинските платни инструменти во вкупната вредност на безготовински плаќања

Извор: Годишен извештај за 2017, 2018 и 2019 година, НБРСМ

3.1. УЧЕСТВО НА КРЕДИТНИТЕ ТРАНСФЕРИ ВО ВКУПНАТА ВРЕДНОСТ НА БЕЗГОТОВИНСКИ ПЛАЌАЊА

Анализата на вредноста на кредитните трансфери, покажува дека во вкупната вредност најголемо учество остваруваат правните лица, додела мал дел е резултат на учеството на физичките лица. Во вкупната вредност, од аспект на електронски кредитни трансфери, најголемо учество има употребата на персонални сметачи, додека значителни зголемување на примената на моблни телефони се забележува кај физичките лица. Овие промени може да се согледаат на следната табела.

Табела 1. Вредност на кредитни трансфери

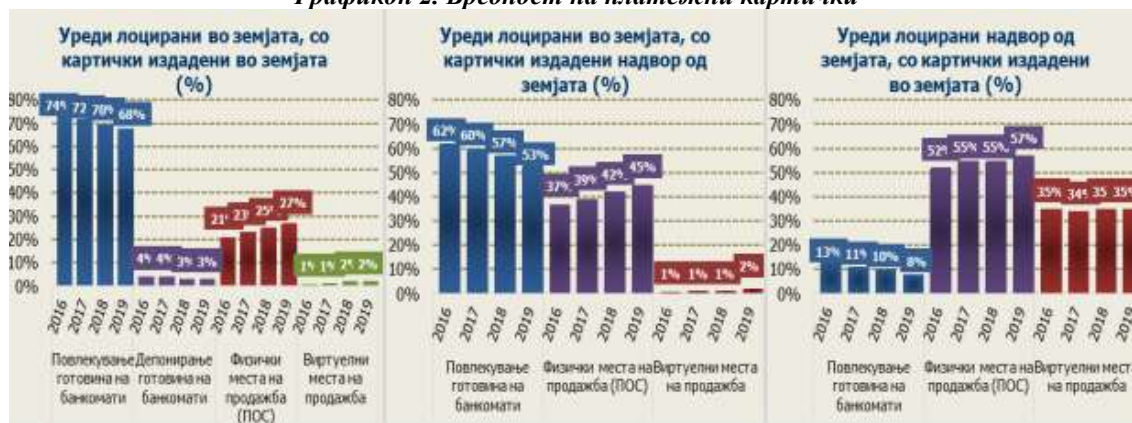
Вредност на Кредитни трансфери (структурално учество на физички и правни лица)	2016		2017		2018		2019	
	Физички лица (%)	Правни лица (%)	Физички лица (%)	Правни лица (%)	Физички лица (%)	Правни лица (%)	Физички лица (%)	Правни лица (%)
Според индикаторот на плаќањето	6	94	6	94	6	94	6	94
Според начинот на инвистрирање								
хартисни	85	47	81	48	83	48	85	47
електронски	15	53	19	52	17	52	15	53
Според уредот на којшто се инвистрираат електронските кредитни трансфери								
персонален сметач	94	100	92.6	99.9	88.6	99.8	81.4	99.6
мобилен телефон	5	/	6.7	0.1	10.8	0.2	18	0.4
банкомат	1	/	0.7	/	0.6	/	0.6	/
Учество на трајните налози во вкупни Кредитни трансфери	5.34	0.27	6.36	0.23	6.0	0.2	6.23	0.16

Извор: Годишен информација за плаќањата во 2019 година, НБРСМ

3.2. УЧЕСТВО НА ПЛАТЕЖНИТЕ КАРТИЧКИ ВО ВКУПНАТА ВРЕДНОСТ НА БЕЗГОТОВИНСКИ ПЛАЌАЊА

Анализата на учеството на платежните картички во вкупната вредност, покажува значителен раст на користењето на платежни картички издадени во земјата на уреди во земјата, а тоа се должи на плаќањето со картички на интернет, но и употребата на платежните картички на физичките места на продажба. Сите промени на учеството на платежните картички во вкупната вредност на плаќањата, се презентирани на следниот графикон.

Графикон 2. Вредност на платежни картички

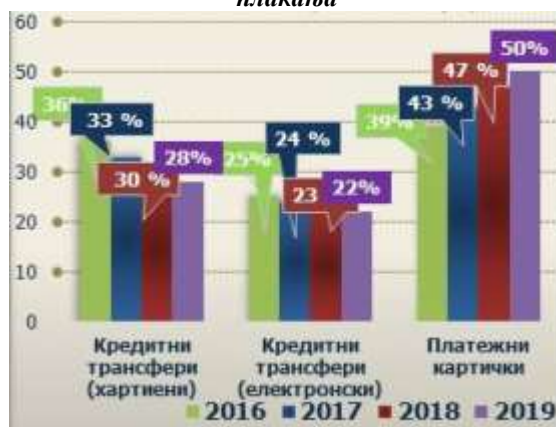
Извор: Годишен информација за плаќањата во 2019 година, НБРСМ

4. УЧЕСТВО НА БЕЗГОТОВИНСКИТЕ ПЛАТНИ ИНСТРУМЕНТИ ВО ВКУПНИОТ БРОЈ НА БЕЗГОТОВИНСКИ ПЛАЌАЊА

Доколку се анализира учеството на безготовински платни инструменти во вкупниот број на безготовински плаќања, може да се забележи дека од година во година постои пораст на бројот на плаќања со примена на платежни картички, додека кај бројот на плаќања со примена на кредитни трансфери (електронски и хартиени), се забележува намалено учество во вкупниот број на безготовински трансакции. Сето тоа е резултат на сè поголемата примена на предностите кои ги нуди дигитализацијата од страна на физичките и правните лица.

Тоа може да се забележи на Графикон 3.

Графикон 3. Учество на безготовинските платни инструменти во вкупниот број на безготовински плаќања

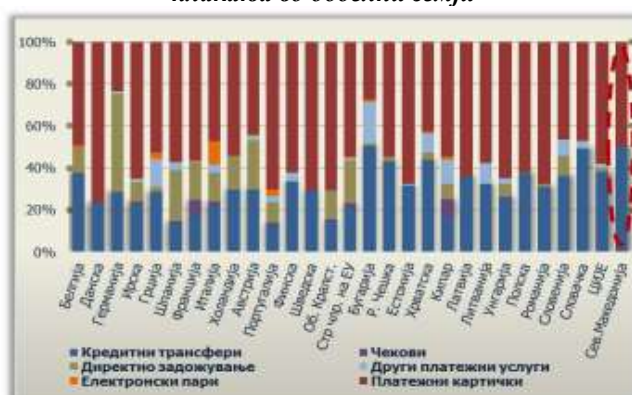
Извор: Годишен извештај за 2017, 2018 и 2019 година, НБРСМ

Доколку се направи споредба на учеството на безготовински платни инструменти во вкупниот број на безготовински плаќања со одделни земји, може да се забележи дека во нашата земја во однос на земјите членки на ЕУ и земјите од групата ЦИЈЕ, учеството на платежните картички во вкупниот број на безготовински трансакции е пониско и од просекот на земјите членки на ЕУ, но и од просекот на земјите од групата на ЦИЈЕ, додека учеството на кредитните трансфери во вкупниот број на безготовински трансакции е над просекот и на земјите членки на ЕУ и земјите од групата на ЦИЈЕ.

Тоа е резултат пред сè на поголемата понуда на различни платежни инструменти, меѓутоа и поголема култура и поголеми навики за нивно користење во земјите членки на ЕУ и земјите од групата на ЦИЈЕ.

Тоа може да се забележи на следниот графикон.

Графикон 4. Учество на безготовинските платни инструменти во вкупниот број на безготовински плаќања во одделни земји

Извор: Годишен информација за плаќањата во 2019 година, НБРСМ

4.1. УЧЕСТВО НА КРЕДИТНИТЕ ТРАНСФЕРИ ВО ВКУПНИОТ БРОЈ НА БЕЗГОТОВИНСКИ ПЛАЌАЊА

Анализата на учеството на кредитни трансфери во вкупниот број на безготовински плаќања, во анализираниот период, покажува дека овој инструмент повеќе се користи од страна на правните лица, додека помал е процентот на нивно користење од страна на физичките лица. Исто така, повеќе се користат хартиени кредитни трансфери, додека од електронските кредитни трансфери најмногу се користат персоналните сметачи, но се забележува и значителен пораст на користењето на мобилните телефони. Овие промени може да се согледаат во следната табела.

Табела 2. Број на кредитни трансфери

Број на Кредитни трансфери (структурално учество на физички и правни лица)	2016		2017		2018		2019	
	Физички лица (%)	Правни лица (%)	Физички лица (%)	Правни лица (%)	Физички лица (%)	Правни лица (%)	Физички лица (%)	Правни лица (%)
Според иницијаторот на плаќањето	28	72	29	71	29	71	30	70
Според начинот на иницирање								
хартиени	81	51	80	49	79	47	78	46
електронски	19	49	20	51	21	53	22	54
Според уредот на којшто се иницирани електронските кредитни трансфери								
персонален сметач	90	100	86	99.8	81	99.4	75	98.9
мобилен телефон	8	/	12	0.2	18	0.6	24	1.1
банкомат	2	/	2	/	1	/	1	/
Учество на трајните налози во вкупни Кредитни трансфери	15.8	0.2	19.0	0.2	19	0.2	18.3	0.2

Извор: Годишен информација за плаќањата во 2019 година, НБРСМ

4.2. УЧЕСТВО НА ПЛАТЕЖНИТЕ КАРТИЧКИ ВО ВО ВКУПНИОТ БРОЈ НА БЕЗГОТОВИНСКИ ПЛАЌАЊА

Во сите анализирани години, забележлив е значителен раст на бројот на платежни картички кои се користат за плаќање во трговијата. Сите промени според уредот лоциран во земјата или надвор од земјата, со картички издадени во земјата и надвор од земјата може да се согледаат на следниот графикон.

Графикон 5. Број на платежни картички

Извор: Годишен информација за плаќањата во 2019 година, НБРСМ

5. ЗАКЛУЧОК

Според горенаведените податоци, може да се забележи нагорен тренд на учеството на безготовински платни инструменти во нашата земја во анализираниот период.

Со оглед на тоа што безготовинските платни инструменти обезбедуваат поголема сигурност и ефикасност во платниот промет и придонесуваат да се намали употребата на готовите пари во оптек, на тој начин се обезбедува и поголема финансиската стабилност, но и поголема поддршка на економската активност во една земја. Според горенаведените податоци, а врз основа на анализата и компаративната анализа за учеството на безготовинските платни инструменти во платниот промет во нашата земја, може да се забележи нагорен тренд на нивната употребата при извршување на плаќањата. Доколку се земат во предвид и искуствата на земјите од ЕУ, во насока на поттикнување на безготовинските плаќања, потребно е активностите да се насочат кон обезбедување на услови за нивна широка и ефикасна употреба, како на пример поголема географска покриеност со АТМ и ПОС-терминали, поголема понуда на различни платежни инструменти, развој на електронско банкарство; мобилно плаќање, сигурност и безбедност на системите за плаќање, соодветни цени за платежните услуги со безготовински инструменти и сл.. Но, исто така, за тоа доста значајна е и улогата на државата во прифаќањето на безготовинските инструменти за наплата на јавните давачки и услуги. Голем број од овие активности веќе се реализираат во нашата земја, но сепак потребна е нивна поголема примена и координирана активност на сите засегнати учесници како што се НБРМ, државните органи, банките и сите останати учесници во платниот промет со оглед на фактот што учеството на готовина во платниот промет сеуште има голема примена.

ЛИТЕРАТУРА

- Годишен извештај за 2017 година, НБРСМ. (2017). стр. 66-67
Годишен извештај за 2018 година, НБРСМ. (2018). стр. 68-70
Годишен извештај за 2019 година, НБРСМ. (2019). стр. 63-65
Годишен информација за плаќањата во 2018 година, НБРСМ. (2018). стр. 7-11
Годишен информација за плаќањата во 2019 година, НБРСМ. (2019). стр. 4-9
Одлука за доставување податоци за извршените активности во платниот промет („Службен весник на Република Македонија“ бр. 42/16).
Одлука за изменување на Одлуката за доставување податоци за извршените активности во платниот промет („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 250/2019).
Регулативата за платежна статистика бр. 1409/2013 на Европската Централна Банка. (2013).
Стратегија за развој на платниот систем во периодот од 2013-2017 година. (2013). стр. 34
Упатство за доставување на податоци за извршените активности во платниот промет („Службен весник на Република Македонија“ бр. 73/16). (2016).